

עומק הדף

דף מ

תוכן

- א. מדוע מצות 'ולו תהיה לאשה' דוחה ל"ת
- ב. היאך מחשבין תשלומי הבושת
- ג. דין המאנס שלא כדרכה
- ד. ביאור הסברא 'אי בעי מסר לה למוכה שחין'

א) מדוע מצות 'ולו תהיה לאשה' דוחה ל"ת

- א. מבואר במשנה (לט.), שמצות 'ולו תהיה לאשה' אינה נוהגת לגבי אשה שהיא אסורה למאנס משום לא תעשה. והגמ' (מ.) מקשה, 'ניתי עשה ונדחה לא תעשה', עיי"ש מה שמתרצת הגמ' לזה.
- ב. בהפלאה הקשה, היאך שייך כאן הכלל של עשה דוחה לא תעשה, דהא המצות עשה לא מתקיימת באותה שעה שהמאנס עובר בלא תעשה, שהרי המצות עשה היא שהאנוסה תהיה לו לאשה, וזה מתקיימת ע"י הקידושין, אך הלא תעשה הוא הבעילה, והוא אינו עובר בזה עד לאחר הנישואין. [ועיי"ש שכתב לחדש מכח קושיא זו, דילפי' מדכתיב 'לא יוכל לשלחה', שיש מצוה גם לנהוג בה כאשתו כל ימיו].
- ג. המנחת חינוך (מצ' תקנו ס"ק יב) והאפיקי ים (ח"ב סי' מא אות ה) חקרו, האם מצות 'ולו תהיה לאשה' מתקיימת ע"י הקידושין לבד, [כמו שנקט ההפלאה], או דבעי' דוקא מעשה נישואין. והגר"ש אלישיב בספר הערות כתב להוכיח, דצריך דוקא נישואין. אך כתב, דאכתי קשה קושיית ההפלאה, דהא העשה מתקיימת בשעת מעשה הנישואין, אך אינו עובר בל"ת אלא אח"כ בשעת הבעילה.
- ד. השערי יושר (ח"א פכ"ב) כתב, שלכאור' מוכח מכאן, שמצות 'ולו תהיה לאשה' מתקיימת רק ע"י מעשה ביאה, ולא ע"י מעשה הקידושין או מעשה הנישואין. ובערוך לנר (מכות טו.) כתב דהמאנס מקיים המצוה בכל ביאה וביאה. ומדברי הרשב"א בסוגיין משמע, שהמצוה מתקיימת בבעילה ראשונה שלאחר הנישואין.
- ה. אך השערי יושר (שם) דוחה, דבאמת י"ל דהמצוה מתקיימת בשעת מעשה הנישואין, אך אם בשעת הנישואין היא אסורה לו בבעילה, א"כ שוב ליכא מצוה כלל, משום שכדי לקיים המצוה צריך לישא אותה במצב של 'היתר ביאה', שיכול לנהוג עמה כאשתו גמורה, [עיי"ש הטעם], ולכך שייך הכלל של עשה דוחה ל"ת כדי להתיר הביאה, משום שרק עיי"ז יוכל לקיים המצוה בשעת הנישואין. [וכעיי"ז כתב בשיעורי ר' דוד (אות תלט)].

ב) היאך מחשבין תשלומי הבושת

- א. איתא במשנה, 'איזהו בושת, הכל לפי המבייש והמתבייש'. והיינו, שאין בזה כלל שווה בכל בני אדם, אלא הכל כפי הענין, שהדין תלוי כפי שיעור הבושת שהגיע לאשה. [ועיי' בספר פשט ועיון (להג"ר משה שטרנבוך) שהעיר, מדוע מחשבין הבושת כפי שיעור בושתה של הנערה, ולא כפי שיעור בושתו של אביה, דהא חובת תשלומי הבושת היא להאב ולא להבת, עיי"ש מה שתירץ].
- ב. רש"י (ד"ה הכל) כתב, שאם הבועל הוא אדם בינוני, בושתה של האשה היא יותר קשה מאשר אם הבועל היה אדם זולל, וכן היא יותר קשה מאשר אם הבועל היה אדם חשוב.
- ג. הב"ח (ח"מ סי' תכ) הקשה סתירה בזה בדעת רש"י, שהרי לגבי סתם חבלה, כתב רש"י בב"ק (פג:), שאם החובל הוא אדם קל, הבושת היא מרובה מאשר אם החובל היה אדם בינוני. [וכ"כ הרמב"ם (הל' חובל פ"ג ה"א) כדברי רש"י בב"ק, וכן נפסק לדינא בשו"ע (ח"מ סי' תכ סעי' כד)]. וברע"ב (כתובות פ"ג מ"ז) הביא שני הצדדים בזה, וכתב התוס' יו"ט, שמצינו שני הצדדים בדברי רש"י, אחד כאן ואחד במס' ב"ק.
- ד. הב"ח (שם) כתב ליישב הסתירה בדברי רש"י, שיש לחלק בין סתם חבלה לבין אונס ומפתה, דגבי סתם חבלה אדם זולל שבייש בושתו מרובה, אך לגבי אונס ומפתה, הבושה היא יותר גדולה אם הבועל הוא אדם בינוני ולא אדם זולל. [ועיי"ש בר"ן שכתב להיפוך, דמסתבר דגבי סתם חבלה אדם בינוני שבייש בושתו מרובה, אך לגבי אונס ומפתה כל שהמאנס יותר זולל, בושתה מרובה].
- ה. בים של שלמה (ב"ק פ"ח סי' טז) ביאר סברת הב"ח, שאם הבועל הוא אדם בינוני, העולם חושבים שהאשה נתרצתה לזנות, ומשום כך יש לה בושת, משא"כ אם הבועל הוא איש זולל, הכל יודעים שלא נתרצתה להיבעל לו, ואין לה בושת כ"כ מזה. ולדינא מסיק היש"ש, שדברים אלו משתנים לפי הענין, והכל לפי הענין ולפי המקום, כפי ראות עיני הדיינים.

ג) דין המאנס שלא כדרכה

- א. הגמ' מביאה בשם ר' זירא, שיש להוכיח דתשלומי בושת אינם נכללים בתשלומי חמשים שקלים, שא"כ נמצא, שאם 'באו עליה שנים, אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה', אין שום הפרש ביניהם בשיעור התשלומין, אלא ע"כ צ"ל, דיש ביניהם הפרש לגבי תשלומי הבושת, שאין זה נכלל בנ' שקלים. וכפשוטו, 'אחד שלא כדרכה' היינו שמי שבועל נערה שלא כדרכה חייב נ' שקלים.
- ב. אולם התוס' הרא"ש (ד"ה יאמרו) הבין מדברי רש"י (ד"ה אלא), שהוא פירש דברי ר' זירא לגבי ב' נשים נפרדים, א' שלימה, וא' שכבר נבעלה שלא כדרכה, וע"ז קאמר ר' זירא, שבדאי יש הפרש ביניהם בשיעור התשלומין. וכן פירש רש"י להדיא בערכין (טו.). אולם בתוס' (ד"ה יאמרו) פירש בדרך אחר, דאיירי באשה אחת, שמתחילה בא עליה אדם שלא כדרכה, ואח"כ בא עליה אחר כדרכה, ושניהם חייבים לשלם קנס.
- ג. ודייק התוס' הרא"ש מדברי רש"י, שלא פירש כדברי התוס', שהוא סובר דהמאנס אשה שלא כדרכה פטור מקנס, ודלא כדעת התוס'. [אולם עי' בשיטמ"ק, שצייד דגם רש"י סובר דהמאנס אשה שלא כדרכה חייב בקנס]. וביאר התוס' הרא"ש סברת רש"י, דאזיל לשיטתו, דס"ל בסנהדרין (עג): דאין קנס אלא בגמר ביאה, דרק בזה יש השרת בתולים, ולכן ס"ל דביאה שלא כדרכה פטורה מקנס, משום דליכא השרת בתולים.
- ד. המאירי (סנהדרין עג): כתב, שלדעת הסוברים דהמאנס אשה שלא כדרכה פטור מקנס, ה"ה דפטור ממצות 'ולו תהיה לאשה'. אולם התוס' ר"י הזקן (קידושין י.) כתב, שאף לפי השיטות דביאה שלא כדרכה אינה מחייבת קנס, מ"מ מצות 'ולו תהיה לאשה' נוהגת גם בכה"ג. [ועי' באור שמח (הל' נערה ובתולה פ"א ה"ט) שהביא מקור לזה מדרשה].
- ה. בספר שלמי כהן (אות שע) ביאר הסברא לחלק בזה בין תשלומי קנס לבין מצות כניסת אנוסתו, דרש"י סובר שסיבת תשלומי הקנס היא השרת הבתולים, אולם הסיבה למצות 'ולו תהיה לאשה' אינה השרת הבתולים, אלא עצם הביאה, ולכך היא נוהגת גם בביאה שלא כדרכה, משום שגם זה מיקרי ביאה. [ועי' ברמב"ם וראב"ד (הל' נערה פ"א ה"ח), שנחלקו אם המאנס אשה שלא כדרכה חייב קנס או לא].

ד) ביאור הסברא 'אי בעי מסר לה למוכה שחין'

- א. הגמ' מקשה, מנא לן שהאב זוכה בתשלומי בושת ופגם של בתו שנאנסה, ומתחילה רצתה הגמ' להביא מקור לזה מדרשה, אך לבסוף מסיק הגמ', שיש ללמוד דבר זה מסברא, 'דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין'. וביאר רש"י, שכיון שבידו של האב לביישה ע"י שימסור אותה להינשא למנוול ומוכה שחין, מסתבר שהוא זוכה בתשלומי בושת ופגם.
- ב. רש"י (ד"ה דאי) פירש, שביד האב לביישה ע"י למוסרה למנוול ומוכה שחין 'לקדשה בביאה'. [ועי' באור החמה שהעיר, למה הוצרך רש"י לומר שהבושה היא הבעילה, ולא כתב בפשיטות, שעצם הנישואין למנוול ומוכה שחין היא בושה גדולה אצלה].
- ג. הרש"ש הקשה, מדוע הוצרך רש"י לפרש דאיירי בקידושי ביאה, הא גם אם עיקר הקידושין למוכה שחין הוא ע"י כסף ולא ביאה, מ"מ סופה להיבעל לו אחר הנישואין. [ועי' בשיטמ"ק שדוחה דברי רש"י, דכוונתו, שהוא מקדשה 'בביאה ובכסף', והבושה היא ע"י שתיבעל לו אח"כ, אך אין זה הפשטות בדברי רש"י].
- ד. בחי' חת"ס כתב לבאר דעת רש"י, דמבואר בגמ' לקמן (עז). דאשה שהיא נשואה למוכה שחין יכולה לכוף את בעלה להוציאה בגט, ולכך נקט רש"י, שאין בידו של האב לכוף בתה להיבעל למוכה שחין אחר הנישואין, שהרי יכולה לתבוע גט, אך בידו לכוף אותה להיבעל לו בעצם מעשה הקידושין, קודם שיכולה לתבוע גט. [וע"ע באור החמה שכתב עוד תירוץ, דליכא בושת כ"כ במה שנבעלה אח"כ, דאין זה בפני עדים כמו קידושי ביאה].
- ה. בספר שלמי כהן (אות שעג) תירץ באופן אחר, שמה שהיא צריכה להיבעל לבעלה אחר הנישואין, אין זה מחמת עצם כחו של האב, אלא שהיא משעובדת לבעלה להיבעל לו, אבל לגבי קידושי ביאה, הרי זה נכלל בעצם כחו של האב, שיכול לכוף להתקדש בביאה, [וכמבואר בתוס' בקידושין ג.], שכתבו דיכול האב ליטול שכר על קידושי ביאה, ועי' בזה בברכת שמואל (קידושין שם)].

הלכות הדרף

דרף מ

בענין כהן שמוחל על כבודו

הגמ' בסוגיין מקשה, לגבי המאנס אשה שהיא אסורה לו משום לאו, מדוע אינו מצווה לישאנה, הא עשה דוחה לא תעשה, ומתרצת, 'הכא אי אמרה דלא בעינא, מי איתיה לעשה כלל'. והקשו המפרשים, שאם במקום שאפשר לבטל העשה לא שייך הכלל דעשה דוחה ל"ת, א"כ למה צריך קרא לחדש דעשה של כיבוד אב אינו דוחה את השבת, הא אפשר לבטל העשה של כיבוד אב ע"י מחילת האב.

ובתוס' הרא"ש בב"מ (לב.) כתב ב' תירוצים לזה, 'לא דמי, דהתם כי אמרה לא בעינא ליתיה לעשה כלל לגבי האי מאנס, אבל הכא אי אמר האב [שהוא מוחל על איזה כבוד] לא ביטל העשה עולמית, ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים, ועוד אפילו כי אמר לא בעינא, שייך עשה, דמ"מ מצוה היא שיכבדנו בכל דבר'. ובקובץ שיעורים (כתובות אות קמד) ביאר, שנחלקו ב' התירוצים, אם באופן שמוחל האב ואעפ"כ כיבדו הבן, אם יש לבן קיום מצוה או לא. עוד כתב הקובץ שיעורים וז"ל, 'ולתירוץ א' נראה, דאם יאמר האב הנני מוחל על כבודי עולמית, לא מהניא לפטור את הבן לעולם, והיינו שתמיד יוכל האב לחזור בו'.

ועל דרך זה יש לחקור לגבי כהן שמוחל על כבודו, אם מותר להשתמש בו בכל אופן, או שהוא עומד עדיין בקדושתו, ואסור להשתמש בו, אלא שאין חיוב לכבדו בפועל. ונפסק בשו"ע (או"ח סי' קכח סעי' מה), שגם בזה"ז אסור להשתמש בכהן, ורק שאם מחל על כך מותר להשתמש בו. אכן המשנ"ב (שם ס"ק קעה) הביא, שהט"ז חולק על השו"ע בזה, וס"ל שאין מחילת הכהן מועילה להתיר להשתמש בו, ורק שאם יש להם הנאה מחמת המחילה [כמו לעבוד לפרנסתו] יכולים למחול, אבל למחול סתם בלא שום הנאה אסור להשתמש בו.

ולכאוי' נמצא, שהשו"ע סובר שכל זמן שהמחילה עומדת לא נוהג כל עיקר הדין של 'וקדשתו', ולכן פסק דמותר להשתמש בו בכל אופן, אבל הט"ז סובר שהמחילה מועילה רק לענין שאין חיוב לנהוג בו עניני כבוד, אבל עיקר המצוה עדיין עומדת במקומה, ולפיכך אסור להשתמש בו אם אינו נהנה מזה.

אך באמת אין זה מוכרח, שאף שמשמע מדברי השו"ע שיש כאן מחילה גמורה, [וכמו גבי כיבוד אב לפי התירוץ הראשון של הרא"ש], אך מ"מ יש לעיין בדעת הט"ז, דאם הוא סובר שמצוה עדיין עומדת במקומה, א"כ למאי נפק"מ אם יש לו הנאה מזה, דהא אסור להשתמש בכהן, כיון שבקדושתו עומדת. והט"ז עצמו נתקשה בזה, ותירץ, שלא אסרה התורה באופן שיש לו הנאה, וז"ל, 'ונראה לי דהטעם דיכול למחול הוא, משום דיש לו הנאה מזה, ולא אסרה התורה עליו מידי דהוא ניחא ליה בכך, אם לא במה שאסרה תורה בפירוש עליו אבל שאר דבר לא'. ומבואר שאין הביאור בזה שהוא 'מוחל' על קדושתו, שהרי אין בידו למחול על זה, אלא הביאור הוא, דגבי דבר שיש לו הנאה מזה, הרי זה נחשבת דבר טוב אצלו, ויש קיום של 'וקדשתו' אע"פ שהוא נראה כדבר של שימוש.

ולענין הלכה, המשנ"ב (שם) פסק, שלכתחילה יש להחמיר כשיטת הט"ז. וכתב המשנ"ב עוד, שלהשתמש באופן בזיון 'בודאי יש ליהזר'. אמנם יש לעיין, לגבי כהן שעושה עבודה בזויה עבור פרנסתו, אם יש חומרא שלא להשתמש בו אם הכהן נפסד מזה, או שבכה"ג מותר. ומובא בנשמת אברהם (ח"א או"ח סי' קכח) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שלכתחילה אין לו לכהן לעבוד עבודה בזויה, אך אם הוא עושה כן, מותר להשתמש בו, כיון דהוי צורך פרנסתו והוא מוחל על כך, עכ"ד.

סוגיית הדף

דף מ

אם עשה דוחה ל"ת משום קיום העשה או משום ביטול העשה

גמרא:

ניתי עשה ונדחה לא תעשה אמר לי
היכא אמרי' ניתי עשה ונידחי ל"ת כגון
מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה
לעשה אבל הכא אי אמרה דלא בעינא
מי איתיה לעשה כלל

תמצית הסוגיא:

הגמ' בסוגיין מקשה, אמאי אין המאנס נושא אנוסתו אם היא אסורה לו משום איסור לא תעשה, והא הכלל הוא עשה דוחה ל"ת, ולמה לא ידחה העשה של 'ולו תהיה לאשה' את הל"ת. ומתרצת הגמ', 'אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל'.

ומצינו בראשונים ג' דרכים בביאור תירוץ הגמ'. א. אפשר לקיים שניהם, עי"ז שמלמדין את האשה לומר איני רוצה. ב. מצד האשה אין היתר לישא המאנס, דאינה מצווה במצות 'ולו תהיה לאשה'. ג. 'ולו תהיה לאשה' היא מצוה קלה, כיון שאפשר לעוקרה עי"ז שהאשה אומרת איני רוצה, ומצוה קלה אינה דוחה ל"ת.

האחרונים הקשו קושיא גדולה על הדרך הראשון, עפ"י מה שכתבו להוכיח יסוד גדול בגדר הדין דעשה דוחה ל"ת, דהדיחוי אינו מחמת 'ביטול העשה', אלא מחמת 'קיום העשה', שלפי"ז קשה, מדוע נחשב אפשר לקיים שניהם, והא אם האשה אומרת איני רוצה, אינו מקיים בזה העשה, רק שאינו מבטל העשה. וכתבו כמה דרכים כדי ליישב קושיא זו, וכמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

ג' דרכים בסוגיין

א. רש"י ד"ה מי איתיה לעשה

הגמ' מקשה, מדוע אין המאנס מצווה לישא אנוסתו אם אינה ראויה לו, והא עשה דוחה ל"ת, ומתרצת הגמ', 'הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל'. וביאר רש"י, שמלמדין אותה לומר איני רוצה. וכפשוטו כוונתו, שכיון שיש עצה ללמדה לומר 'איני רוצה', א"כ נמצא שאפשר לקיים העשה וגם הלאו, והרי הכלל הוא, שבמקום שאפשר לקיים שניהם לא אמרי' עשה דוחה ל"ת.

ב. רמב"ם הל' נערה בתולה פ"ג ה"ה

ביאר הטעם שהמאנס אינו מצווה לישא אנוסתו אם אינה ראויה לו, שכיון שיכולה לומר איני רוצה, 'נחשב עשה ולא תעשה קיימים'.

ומבואר שפירש כוונת הגמ' כדברי רש"י.

ג. תוס' ישנים ד"ה אי אמרה

ביאר כוונת הגמ' בדרך אחר, שאע"פ שמצד האיש י"ל עשה דוחה ל"ת, מ"מ מצד האשה אין לה היתר להינשא באיסור להמאנס, דהיא אינה מצווה במצות 'ולו תהיה לאשה'.

ד. רמב"ן ד"ה ומהדרינן

הביא כמה דרכים לבאר כוונת הגמ', ואחד מן הדרכים הוא, שכיון שמצות 'ולו תהיה לאשה' היא מצוה שאפשר לעוקרה, כגון אם היא אומרת 'איני רוצה', לכך מצוה זו נחשבת מצוה קלה, ואין בה כח לדחות לא תעשה. [וכ"כ הרשב"א והריטב"א].

גדר הדין דעשה דוחה ל"ת

ה. קובץ שיעורים קידושין אות קמד

חקר בעיקר הדין דעשה דוחה ל"ת, אם הוא מחמת 'קיום העשה', דהיינו שיש לעבור ל"ת כדי לקיים עשה, או מחמת 'ביטול העשה', דהיינו שיש לעבור ל"ת כדי שלא לבטל מצות עשה. והביא, שנחלקו בזה האחרונים.

ו. רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט, ובכס"מ שם

הרמב"ם פסק, שגם נשים יכולים לקיים מצות ציצית אם ירצו. אך כתב הכס"מ, דפשוט דאינן מותרין ללבוש ציצית עם כלאים, [וכמש"כ הראב"ד], ודלא כאנשים שמותרים לעשות כן משום הכלל דעשה דוחה ל"ת.

וכפשוטו סברת הכס"מ [והראב"ד] היא, שאע"פ שגם נשים יכולין לקיים מצות ציצית, מ"מ לא אמרי' בהן עשה דוחה ל"ת, משום שאם אינן מקיימין המצוה אינן מבטלין המצוה. ולפי"ז מבואר שנקטו, דעשה דוחה ל"ת מחמת ביטול העשה, ולא מחמת קיום העשה.

קושיית האחרונים

ז. קובץ הערות ס"י יד אות א-ג

האריך להוכיח, דעשה דוחה ל"ת מחמת קיום העשה, ולא מחמת ביטול העשה.

ועפי"ז הקשה קושיא גדולה על שיטת רש"י והרמב"ם בסוגיין, אמאי נחשב אפשר לקיים שניהם עי"ז שהאשה אומרת איני רוצה, והא אין בזה קיום עשה, רק שאינו מבטל העשה.

ותירץ, ד'ולו תהיה לאשה' היא מצוה שבין אדם לחבירו, ואם האשה מוחלת, אין שום ענין לקיים המצוה, ובכה"ג לא שייך הכלל דעשה דוחה ל"ת, אבל במצוה שבין אדם למקום, אף אם אין חיוב לקיים המצוה, מ"מ יש ענין לקיימה, ולכך שייך הכלל דעשה דוחה ל"ת.

ח. דברים יחזקאל ס"י כח אות א, ט

הוכיח מהרמב"ן בסוגיין, דעשה דוחה ל"ת שייך גם במצות עשה שהזמן גרמא לגבי נשים, [ודלא כהכס"מ והראב"ד],

ותירץ הריטב"א, 'התם [בציצית] איתיה לעשה מיהא, אלא שהוא פוטר עצמו, אבל הכא אי אמרה לא בעינא עקרתיה לעשה לגמרי'.

וביאר ר' ראובן, דנקט הריטב"א דעשה דוחה ל"ת מחמת קיום העשה [כהרמב"ן], ולכן כל זמן שיכול לקיים העשה, כמו בציצית, אינה מצוה קלה, ורק באשה שאומרת איני רוצה, דליכא אפילו קיום עשה, נחשבת מצוה קלה.

י. ברכת אברהם בגדר עשה דוחה ל"ת

האריך בחקירת האחרונים הנ"ל, והביא צד שלישי בזה, עיי"ש.

משום שגם בכה"ג יש קיום עשה. ולפי"ז מבואר, דעשה דוחה ל"ת מחמת קיום העשה ולא ביטול העשה.

והקשה על שיטה זו קושיית הקובץ הערות, ותירץ כעין דברי הקובץ הערות, דיש לחלק בין מצות 'ולו תהיה לאשה' לבין שאר מצוות, אך ביאר באופן אחר, שאם האשה אינה רוצה, המאנס קיים בזה מצותו, דדומה למלוה שמחל על חובו, שנחשב כאילו נפרע החוב.

ט. חי' ר' ראובן יבמות סי' ג השמטה אות א

הביא קושיית הריטב"א בסוגיין על הרמב"ן, מאי שנא מצות ולו תהיה לאשה דאינה דוחה ל"ת משום שאפשר לבטלו ונחשבת עשה קלה, ואילו מצות ציצית דוחה ל"ת, אע"פ שאפשר לבטלו עי"ז שילבש בגד שאין בו ד' כנפות.

נשים. הלכות נערה בתולה פ"ב פ"ג

בתו לכך הרי היא קדשה: בתב הראב"ד אין דעמי מסכמת לזה וכו'. ואני אומר שאין הכונה מדברי ספרי שאין נקראת קדשה אלא יושבת בקובה של זנות דכל שהיא מוכנת לזנות עם כל הבא אליה מיקריא קדשה שהיא לשון מוזמנת לכך וזו היא שקדשו כספרי מונה ש"ע שהיא מוכנת לכך גורמת שימעוררו בני אדם לזנות. ומה שהציא רביה מאיה הקדשה היא

זו יומר פשוטה וקלרה נקטה. אך קשה שכמו והולילו את בתולי הנערה נערה מלא דבר הכתוב וזה שלא נדקדוק שנערה שפסוק זה חסר והמלא הוא ונתנו לאבי הנערה. ומה שכמו שהמוליא ש"ר על הבוגרת פטור פשוט הוא שכל מקום שנאמר נערה ממעט הבוגרת וכדאמרין גבי אונס ומפתה והכי מניא בפרק נערה שנפתחה גבי מוליא ש"ר:

גורם שתמלא הארץ ומה ונמצא האב נושא בתו והאח נושא אחותו שאם התעבר ותלד לא יודע בן מי הוא והמכין בתו לכך הרי היא קדשה ולוקה הבעל והנבעלת משום *לא תהיה קדשה. *ואין קונסין אותו שלא הייבה תורה קנס אלא לאונס ומפתה אבל זו שהיבנה עצמה לכך בין מדעתה בין מדעת אביה הרי זו קדשה ואיסור קדשה אחד הוא בין בבתולה בין בבעולה לפיכך אמרו חכמים שהיוצא עליה שם רע בילדותה אין לה קנס כמו שבארנו שהרי זו בחזקת שהפקירה עצמה לדבר זה ברצונה:

ג איין דנין דין זה אלא בפני הבית וב"ד של ב"ג וכו'. משנה פ"ק דסנהדרין הלוגם והמפתה והמוליא ש"ר בשלשה דברי ר' מאיר והכמים אומרים והמוליא ש"ר בכ"ג מפני שיש בו דמי נפשות וידוע דהלכה כחכמים:

ד ומצות עשה של תורה וכו' עד אשה הראויה לו. נלמד מדין אונס שנבחר בפ"א:

ה ומה שכתב ולמה לא יבא עשה וידחה את ל"ח וכו'. בפרק אלו נערו (דף מ"ו):

ו כיצד הוצאת שם רע וכו'. בפי נערה שנפתחה (דף מ"ו) כיצד הוצאת ש"ר בא ואמר פלוני לא מלאמי לנכר כמוליס אס יש עדים שזינתה חמיו וכו' בסקילה ויזנה מעיקרא וכו' נמצא שש"ר אינו ש"ר הוא לוקה ויזנין ק' סלע בין בעל ובין לא בעל ראב"י אומר לא נאמר דברים הללו אלא כשבעל ופסק כראב"י שמשמע קב ונקי ועוד דפשוטי הכתובים אמו כוסייה ועוד כנגמרא מסוק אינו מייב עד שיבעל כדרכה ויוליא ש"ר כדכרעה. ומ"ש מפי השמועה למדו שפרשה זו יש בה עדים וזממין חוממי וזממין:

ז הוציא עליה שם רע והיא בוגרת וכו'. שם (דף מ"ה) נערה המאורסה שזינתה ומשגגה הוציא עליה ש"ר הוא אינו לוקה ואינו נזמן מלא סלע וכו' היא חוממיה מקדימין לביה הסקילה ונתנו חו הסם סתרה ולנסוף בגרה מידון בסקילה ובגמרא ואמאי נערה המאורסה אמר רחמנא והא בוגרת היא א"ר אלעזר אמר קרא הנערה הנערה שהימה ככר:

ח כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה וכו'. וכן הכותית שנתגיירה וכו' אפילו היתה הורחה שלא בקדושה ולידתה בקדושה וכו'. משנה פרק נערה שנפתחה (דף מ"ד) הימה הורחה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ה"ז בסקילה ואין לה לא פתח בית האב ולא מלה סלע ופירש"י ולא מלה סלע אם נמצא בעל שקרן ועדין וזממין ובגמרא מנה"מ אמר ר"ל דאמר ק"ל

השנת הראב"ד

*לא תהיה קדשה וכו'. כתב הראב"ד ז"ל אין דעמי מסכמת לזה שאין קדשה אלא שעומדת בקובה של זנות וכן אמרו כספרי לא מהיה קדשה אזהרה לזונה כענין שנאמר לא יהיה בזה קדשה ויש נאמר איה הקדשה היא בעיני על הדבר עכ"ל:

*ואין קונסין אותו. כתב הראב"ד ז"ל ועוד שם הוא מפותה ומדעמי עושה עכ"ל:

פרק שלישי

א המוציא שם רע על בת ישראל ונמצא הדבר שקר לוקה שנאמר ויסרו אותו ואזהרה שלו מלא תלך רכיל בעמך. ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף מווקק ואם היתה יתומה הרי הם של עצמה: ב והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת פטור מן הקנס ומן המלקות. ואינו חייב עד שיוציא על הנערה שנאמר והוציאו את בתולי הנערה נערה מלא דבר הכתוב: ג אין דנין דין זה אלא בפני הבית ובית דין של עשרים ושלושה. מפני שיש בדין מוציא שם רע דיני נפשות שאם נמצא הדבר כמו שנאמר הרי זו נהרגת. אבל האונס והמפתה דנין בהן בכל זמן בשלשה כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין: ד ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם שנאמר ולו תהיה לאשה

ז הוציא עליה שם רע והיא בוגרת וכו'.

שם (דף מ"ה) נערה המאורסה שזינתה ומשגגה הוציא עליה ש"ר הוא אינו לוקה ואינו נזמן מלא סלע וכו' היא חוממיה מקדימין לביה הסקילה ונתנו חו הסם סתרה ולנסוף בגרה מידון בסקילה ובגמרא ואמאי נערה המאורסה אמר רחמנא והא בוגרת היא א"ר אלעזר אמר קרא הנערה הנערה שהימה ככר:

ח כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה וכו'. וכן הכותית שנתגיירה וכו' אפילו היתה הורחה שלא בקדושה ולידתה בקדושה וכו'. משנה פרק נערה שנפתחה (דף מ"ד) הימה הורחה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ה"ז בסקילה ואין לה לא פתח בית האב ולא מלה סלע ופירש"י ולא מלה סלע אם נמצא בעל שקרן ועדין וזממין ובגמרא מנה"מ אמר ר"ל דאמר ק"ל

אשת מוציא שם רע על בת ישראל ונמצא הדבר שקר לוקה שנאמר ויסרו אותו ואזהרה שלו מלא תלך רכיל בעמך. ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף מווקק ואם היתה יתומה הרי הם של עצמה: ב והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת פטור מן הקנס ומן המלקות. ואינו חייב עד שיוציא על הנערה שנאמר והוציאו את בתולי הנערה נערה מלא דבר הכתוב: ג אין דנין דין זה אלא בפני הבית ובית דין של עשרים ושלושה. מפני שיש בדין מוציא שם רע דיני נפשות שאם נמצא הדבר כמו שנאמר הרי זו נהרגת. אבל האונס והמפתה דנין בהן בכל זמן בשלשה כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין: ד ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם שנאמר ולו תהיה לאשה

אפילו עורת או מוכת שחין. ואם גירשה עבר על לא תעשה שנאמר לא יוכל לשלחה כל ימיו. וכופין אותו ומחזיר ואינו לוקה כמו שבארנו באונס. ואם קידם אחד וקדשה או שמתה או שהיה כהן שאסור בגרושה הרי זה לוקה על גירושה: ה נמצא בה דבר זמה. או שנמצא אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה ואפילו שנייה הרי זה יגרשנה בנמי שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו. ולמה לא יבא עשה וידחה את לא תעשה כי במוציא שם רע בין באונס וישא זו האסורה לו. שהרי אפשר שלא תרצה היא לישב ונמצא עשה ולא תעשה קיימין: ו כיצד הוצאת שם רע הוא שיבא לב"ד ויאמר נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי על הדבר נודע לי שזינתה תחת אחר שארסתיה ואלו הם עדיי שזינתה בפניהם. ובית דין שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן אם נמצא הדבר אמת נסקלת. ואם הביא האב עדים והזמנו העדים שהביא הבעל ונמצא שהעידו שקר יסקלו וילקה הוא ונותן מאה סלעים. ועל זה נאמר ואלה בתולי בתי אלו העדים שזימנו עידי הבעל. חזר הבעל והביא עדים אחרים והזימו עדי האב הרי הנערה ועדי אביה נסקלין על זה נאמר ואם אמת היה הדבר הזה. מפי השמועה למדו שפרשה זו יש בה עדים וזממין וזממין: ז הוציא עליה שם רע והיא בוגרת אע"פ שהביא עדים שזינתה תחתיו כשהיתה נערה הרי זה פטור מן המלקות ומן הקנס. ואם נמצא הדבר אמת הרי זו תסקל. אע"פ שהיא בוגרת הואיל ובעת שזינתה נערה היתה: ח כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה או נתפתתה כך המוציא עליה שם רע פטור מן המלקות ומן התשלומין. וכן הכותית שנתגיירה והשפחה שנשתחררה פחותה מבת שלש שנים אפילו היתה הורחה שלא בקדושה ולידתה בקדושה

א עיין סמ"ג לאוין פ"ב ב טור אה"ע סוף סי' קע"ז סמ"ג לאוין פ"ג ופסין ג"ה ב טור שם סמ"ג עיין ג"ה:

משנה למלך

פ"ב ב והמוציא שם רע על הקטנה כו' נערה מלא דבר הכתוב. (*א"ה עיין מה שהקשה מן כ"מ דלמה חפס רבינו דברי ר"ל שהיוהם ולא היה לו למת טעם אלא משום דכתיב וסקילה וקטנה לאו זה עונשין. והנה אהא דפרין בגמרא טעמא דכתיב נערה הא לאו הכי וכו' כמני המסך

מגדל עוז

אלו נערות (דף מ"ו): ג אין דנין דין זה וכו' עד שיבחר בהלכות סנהדרין. עיקר הלכה זו משנה ריש מסכת סנהדרין (דף כ"ג) דקיימא לן הלכה כרבנן. ועיין בפני הבית מפורש פ"ק דמסכת ע"ז שנעלו משחרב הבית וגלו מלשכת הגזית ויבאור הלכות סנהדרין הוא פ"ה: ד מצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע על לוקה על גירושה. משמח מיתם פסק אלו הן הלוין (דף מ"ו): ונכמיות פסק אלו נערות (דף מ"ו) ופסק קמא דתמורה ה"ו ויבדלנו: ה נמצא בה דבר זמה וכו' עד עשה ולא תעשה קיימין. פסק אלו נערות: ו ב"ב הוצאת ש"ר עד סוף הפרק פסק נערה שנפתחה (דף מ"ה) ופסק

בתב הראב"ד ז"ל אין דעמי מסכמת לזה וכו': ואני אומר ככר כהנמי דעמי כחמלת הלכות אשוח מה שיש בניהם ונמה שיש וניהם כחמל טוויס: ואין קונסין אותו ב"ו עד סוף הפרק. פסק אלו נערות (דף ל"ו): בתב הראב"ד ז"ל ועוד שם הוא מפותה ומדעמי עושה עכ"ל: [ואני] אומר אם בנתו לנכרה הייתי קורא אותו אונס וכלשון רבינו ז"ל גבי התלמה באונס וסופה בלשון ואפילו אמרה הניחו לו שאלמלא הוא רואה היא שוכרתו הרי זו אונסה מאי טעמא יתיא אנסה ואונס רחמנא פטריה:

פ"ג א ב המוציא שם רע על דיבר הכתוב. כחמיות פסק נערה שנפתחה (דף מ"ה) ופסק

סליקין לחו הלכות נערה בתולה כ"ס"ד

קאי⁴⁷ דקרא משמע דבשעת הויה תהא ראויה לו, ומיהו לעולם איתיה לההוא עשה⁴⁸. ויש לפרש דהכי קאמר ניתי עשה ונידחי לא תעשה ואי גלי ביה רחמנא דלא דחי ניגמור מיניה לעלמא דלא אתי עשה ודחי לא תעשה⁴⁹ ובכה"ג אמרינן בריש יבמות⁵⁰.

ומהדרינן אב"ל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כ"ג. פירוש וכיון דאיהי מציא לעכובי, כי אסירא ליה נמי אנן סהדי דלא ניחא לה ואפילו אמרה בעינא ליה כייפינן לה עד דאמרה לא בעינא, וכי אמרה הכי אנן סהדי דלא ניחא לה שהרי אסורה לו, ולדידה נמי איכא איסורא דכל היכא דאיהו מיפקיד איהי

נמי מיפקדא⁵¹ כדאמרינן ביבמות⁵². פירוש אחר, מי איתא לעשה כלל ולא אשכחן עשה דקיל שברשות אדם לבטלו מעיקרו שיהא דוחה לא תעשה, דלא גלי רחמנא בכי האי עשה, ודמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי⁵³. ואי קשיא והא סדין בציצית דמצי למיפטר נפשיה בטלית של צמר ואפ"ה דחי. התם עשה מיהא איתיה⁵⁴ אבל עשה דאי בעי ליתיה כלל לא דחי⁵⁵. וזה נראה לי עיקר. הא דאמרינן ממאי מדקתני ר' אליעזר אומר וכו' הכי פירושו ממאי⁵⁶ דבשיטת ר' עקיבא דמתניתין אמרה, אדרבה מדקאמרי יתומה משמע שאילו לא היתה יתומה, היה אף המפתח חייב כר' עקיבא

בתוס' ד"ה ניתי ושא"ר. ⁴⁷ ראה בתוס' שכתב שאין לומר דקאי א"מצא בה ערות דבר", כי מלבד הלאו של "לא יוכל בעלה" יש גם עשה של "ונטמאה" ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. ומ"ש רבינו להוכיח דע"כ קאי א"מצא בה ערות דבר" מטעם דבאינה ראויה לבא בקהל מקרא נפקא "ולו תהיה לאשה- באשה הראויה לו", עיין בתוס' מה שדחה ועיין בפרת יוסף. ⁴⁸ כלומר ד"ולו תהיה לאשה- באשה הראויה לו" הוא רק על שעת נישואין, אבל בנאסרה עליו לאחר מכן לא איירי קרא, ולפיכך הקשו שיבא עשה ד"ולו תהיה לאשה" וידחה ל"ת ד"לא יוכל בעלה הראשון אשר שילחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה" דמרבין מיניה סוטה שנסתרה, ועשה ד"ולו תהיה לאשה" ישנו לעולם. וכן תירצו ברא"ה רשב"א וריטב"א. וראה ברא"ה שכתב שאינו מחזור. וברשב"א בשם מורו הקשה שהעשה של: "ולו תהיה לאשה" הוא רק בביאה ראשונה לשם אישות, ושוב אין כאן עשה כלל, ואיך ידחה את הלאו דסוטה כשזינתה. ובבאור מחלוקתם יעוין באפיקי ים ח"ב סימן מא ד"ה והגלע"ד, שתלה מחלוקתם בעשה של "ולו תהיה לאשה" אם קיים כל ימיו, או דכשנשאה נתקיים ותו אין עליו מ"ע. והנה חלקו התוס' ורבינו אם הפטור הוא מדין עשה דוחה לא תעשה, או ממיעוט הפסוק. וראה בקובץ שיעורים אות קמא דנפק"מ ביניהם, דאם הוא ממיעוט א"כ במקום שאסורה לו אין עשה כלל, אבל אם הוא מדין עשה דוחה ל"ת, אף באסורה עליו יש מצות עשה, אלא שאיסור לאו כאריה דרביע עליה ומונעו מלשאת. ונפ"מ אם נתבטלה סיבת האיסור אם יחזור ויתחייב שוב, שאם היה פטור לא יתחייב שוב. ויעו"ש שהוכיח מהירושלמי בהיתה אחות אשתו ומתה אשתו והותרה אינו חוזר ומתחייב, ומכאן ראה לפירוש רבינו. וראה מה שתירץ בזה ברע"א ובחידושי ר' שלמה היימן בספר הזכרון אוהל אברהם על דברי רע"א עמוד שמח.

ועוין עוד בהפלאה כאן ובשערי יושר שער א פכ"ב מה שתירצו. ⁴⁹ וכ"כ בתוס' ד"ה ניתי וברשב"א. ⁵⁰ ו א ⁵¹ מצינו שתי שיטות לבאר את שיטת רש"י. רש"י ד"ה מי כתב דמלמדין אותה לומר איני רוצה, ומשמע דכל זמן דלא אמרה לא בעינא, עשה דוחה לא תעשה. וראה קהילות יעקב סימן מא. יש שביארו שיטת רש"י דמ"ש "דאי אמרה לא בעינא ליתיה לעשה כלל" היינו מטעם דאפשר לקיים שניהם וכמ"ש ברמב"ם הל' נערה פ"ג הלכה ה, וכ"מ בתוס' סוף ד"ה ניתי. אמנם רבינו וכן הרא"ה הרשב"א והריטב"א ביארו דברי רש"י דלא משום אפשר לקיים שניהם מלמדין אותה לומר איני רוצה, אלא מטעם האיסור של האשה שהיא מצווה כל היכא דהוא מצווה. וראה מ"ש בזה במלבושי יו"ט אה"ע סימן כ דף נא ובמשנת ר' אהרן ח"ב סימן סז. ⁵² פד ב. ⁵³ וכ"כ הרא"ה הרשב"א והריטב"א כאן, וריטב"א ור"ן ב"מ ל א וכ"מ מדברי רבינו בבא מציעא ל א לענין השבת אבידה בכהן והוא בבית הקברות לכך נאמר והתעלמת, ולפי מקצת נוסחי הקשו בגמ' ול"ל קרא ומי דחינן איסורא מקמי ממונא. ופירש רבינו דכיון שאם באו בעלים ואמרו לא בעינא ליתיה לעשה כלל, לא דחינן מצ"ע משום מצוה שבממון, ומדמה שם לסוגייתנו. ולשיטה זו אי"צ ללמדה שתמאן, דבלאו הכי אין העשה דוחה וכ"כ בקהלות יעקב שם. אמנם בר"ן כאן כתב דברי רבינו ואע"פ כן כתב שצריך ללמד אותה. ⁵⁴ דא"א לבטלו לגמרי דהוא קיים אלא שכעת אינו עובר. וכן תירצו בראשונים הנ"ל. ואע"פ שאפשר שלא ילבש ציצית כלל, תירץ בריטב"א דמ"מ מיענש [בעידן ריתחא]. ⁵⁵ יעוין קובץ שיעורים אות קמ דהוכיח מדברי רבינו דכשמחלה או נתחרטה אח"כ לא יחזור חיובו שוב. כי משמע מדברי רבינו דאי אמרה לא בעינא בטל לגמרי. ובאור שמח נערה בתולה פ"א ה"ג הוכיח מהירושלמי לא כך. ⁵⁶ בנדפס "אמאי".

דקודם נ"ת לא היתה שום מצוה בחו"ל אבל לאחר שניתנה תורה והציווי היה גם לחו"ל גם נשים וסומא היו בכלל המצוה, אלא שאין נענשין בביטולן, ולפי"ז קודם מ"ת לא היו יכולין לומר וצונו, כמבואר מלשון הר"ן, כיון שהאנשים נצטוו וקודם מ"ת לא היה שום ציווי. **קמ"ד**) ומדברי הראב"ד מבואר דדחיית עשה לל"ת היא בשביל קיום המצוה גרידא אפי' היכא דליכא ביטול מצוה כלל, כמו במ"ע שהו"ג בנשים למ"ד נשים סומכות רשות, ואידך מ"ד לא פליג אלא משום דס"ל דגם קיום מצוה ליכא בנשים, ובהגהות הגרע"א לאו"ח סי' י' דעתו בפשיטות דהדחיה היא רק אם תתבטל העשה ולא בשביל קיומה וזהו נגד דעת הראב"ד, ויש לחקור במצות מצה כל שבעה, אם דוחה ל"ת מדאורייתא, לתירוץ שני שבתוס', קידושין ל"ח עיי"ש, כיון דקיים מצוה באכילתה.

כהנים, למ"ד נשים סומכות רשות אפילו סמיכה גדולה עליו מותרת בנשים, שכך נתנה בתורה, לאנשים חובה ולנשים רשות והנשים דומיא דאנשים לכל מ"ע שהזמן גרמא אעפ"י שיש בה איסור תורה כגון ציצית של תכלת לנשים, והא דאמרינן חגיגה ט"ז דאמרינן אקיפו ידיכו התם הנשים לא היה להם חלק בקרבן ומשום נחת רוח דנשים עשו הסמיכה, אבל הנשים בקרבן שלהן סומכות כאנשים עיין שם, וזו היא דעת ר"ת דנשים מברכות במ"ע שהזמן גרמא, אלא שדעת הראב"ד שם דלא קיי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות, ודעת ר"ת לפסוק כהך מ"ד ויכולות לומר וצונו, שהמצוה ניתנה לנשים כמו לאנשים אלא שאין נענשות בביטול המצוה כמ"ש בחזקוני לענין מצה כל שבעה נאלא דלפי"ז היה אפשר לברך על אכילת מצה כל שבעה וזה לא מצינו] ותו ל"ק מדברי הרמב"ן,

לדאחמול היה אפשר. אבל הטעם הוא משום דלדחות את השבת נריך שמהא חובת היום, ומשו"ה מפלגינן במילה בין זומנה לשלא זומנה, דעולת שבת אמר רחמנא ולא עולת חול בשבת, עיין ברש"י שבת (קל"ג ע"א וד"ה ולא עולת). וזהו החילוק בין אפשר לעשותו מע"ש, דהיכא דא"ל לעשותו מע"ש מיקרי חובת היום, ובאפשר לעשותו מע"ש לא מיקרי חובת היום. וזהו כונת הירושלמי, כיון דמין מזבח ראוי לזנות מאחמול לא הוי חובת היום, והוי כמילה שלא זומנה דאינה דוחה את השבת, אפילו לא היה אפשר למו"ל אחמול. ונריך לחלק מדינא דמכשירי אוכל נפש ביו"ט, דהתם מפלגינן בין שיפוד שנפגס בערב יו"ט לנפגס ביו"ט, כמבואר בזי"ע (כ"ח ע"ב):

ח) **ושמעתיה** מקשין על קושיא הירושלמי ממוצת, דהא ילפינן [ר' ע"א] מקרא דאין בנין בית המקדש דוחה שבת, וגם בנין המוצת בכלל. ואינה קושיא, דפירכת הירושלמי מבנין המוצת שדחה שבת, אינה משום מלכות בנין בית המקדש, אלא בתורת מכשירי קרבן ניבור, והא דילפינן מקרא דאין בנין זהמ"ק דוחה שבת, היינו דמלכות הבנין מנד עמנו אינו דוחה שבת, ובאופן דלא הוי מכשירי קרבן, וכגון שאי אפשר לגמור את הבנין היום ולהקריב בשבת זו, ועולת חול ומכשיריה אינה דוחה שבת. אבל מדברי חוס' [הני"ל אות ה'] שכתבו לענין ניסול פחילה, דהיכא דא"ל לעשותה מע"ש דוחה שבת, קשה מהירושלמי הנ"ל, דזה דומה למוצת שנפגס בשבת:

ט) **ושמא** י"ל דעת חוס', דסוברין שבגמ' מוכח דלא כהירושלמי, והוא בשילהי עירובין [ק"ב ע"ב] גבי נימא שנפסקה, דמחלק שם בין נפסקה בשבת לנפסקה מע"ש, לענין לקשור אותה בשבת. ולדעת הירושלמי ז"ע איך נפרש המשנה שם בעירובין, קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה, ואם בתחלה כאן וכאן אסור, ופירש"י [ד"ה קושרין נימא] דהחילוק הוא בין נפסקה בשבת לנפסקה מע"ש, ומיירי בקשר של קימא. ואפשר דהירושלמי מפרש דמיירי בקשר שאינו של קימא, דלא הוי אלא שבות, וכן פירש הרע"ב [שם משנה י"ג, ועיי"ש בחו"ט]. אבל חוס' מפרשין כפירש"י, ומוכח לפי"ז דגם במוצת שנפגס, יש לחלק בין נפגס בשבת לנפגס מע"ש, ודלא כהירושלמי, וכמו במכשירי אוכל נפש כנ"ל:

י) **עוד** שם בירושלמי, פריך מהואה בשביעי שחל בשבת תדחה שבת, דלא היה אפשר לעשותה מע"ש, ומשני מין הואה אפשר לעשותה מע"ש. ופירשו במפרשים שם, דמין הואה אפשר להיות בע"ש אם היה שביעי שלו קודם השבת. ותימיה לפירוש זה, דמאי שנא ממילה זומנה, דדחיה שבת, ולא אמרינן אילו היה שמיני שלו בע"ש לא דחי שבת השתא נמי לא תדחה שבת. ואי דגלי קרא דדחיה

שבת, א"כ נילף מינה גם לשלא זומנה, דלפירושם אין טעם לחלק בין זומנה לשלא זומנה. ודברי הירושלמי בזה ז"ע. וברש"י ר"פ אלו דברים [פסחים ט"ו ע"א ד"ה הבא לוי] כתב הטעם דהואה, משום דלאו מגופיה דפסח היא ולא כמיב דה מועד עכ"ל. וברש"ש שם [ס"ה ע"ב סד"ה במשנה] הקשה על רש"י מהירושלמי הנ"ל. אבל לפי מה שפירש"י במשנה דקושרין נימא במקדש, מוכח דלא כהירושלמי, וע"כ הוכרח רש"י לפרש טעם אחר דהואה לא דחיה שבת:

יא) **ובפסחים** (ז"ב ע"א) אמר רבא ערל הואה ואימל העמידו דבריהן במקום כרת, אונן ומזורע ובית הפרס לא העמידו דבריהן. ובחידושי רע"א הקשה, גבי מזורע, אפילו אם יעמידו דבריהן כדאורייתא ג"כ נדחה מפני כרת עיי"ש, וא"כ לא שייך למיחשביה דהדי הוי דלא העמידו דבריהן. ולפי הנ"ל ל"ק, דהא חשיב הואה, דהעמידו דבריהן, ואם היתה מלאכה דאורייתא היתה ג"כ מותרת בשבת, דדמיה למילה זומנה, והעמידו דבריהן טפי מדאורייתא, וא"כ שפיר חשיב מזורע, שלא העמידו דבריהן יותר מדאורייתא. אבל מדברי הירושלמי הנ"ל נראה, דבהואה גם אם היתה מדאורייתא, אינה נדחית, וז"ע:

סימן י"ד

א) **בסוגיא** דעשה דוחה ל"ת [ג' ע"ב], נריך לברר אם הדחיה היא כדי שתחייב העשה, או כדי שלא תחבטל. ונפק"מ באופן שלא תחייב ולא תחבטל, אם זכה"ג מיקרי אפשר לקיים שניהם. ועיין בדברי הרמב"ן פ' אלו מציאות (דף ל' ע"א) — הוצא בשיטת שם — ח"ל: קרא למאי אתא, אילימא לכהן (והוא) [והיא] בזי"ה"ק, פשיטא, עשה ול"ת הוא. וקשיא לן, השבת אצידה ל"ת לתוד הוא, כדאמרינן לעיל [שם כ"ד ע"ב] המחין לה לאחר שנתיאשו הבעלים ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להחעלם בלבד. ומו דאמרינן לקמן [שם ל"ב ע"א] הא לאו הכי ה"א נזיית ליה, עשה ול"ת הוא וכו', ופירשו רבנן דאהשבת אצידה קשיא ליה, דעשה ול"ת היא. והיכי משכחת ליה, אם זכהגביה, משום השב תשיבם בלחוד עובר, אם זכהגביה עיניו ולא נטלה כלל, משום לא תוכל להחעלם עובר וכו'. עוד אפשר לי לאמר, דהכי קאמרינן, דאע"ג דלא עבר משום השב תשיבם עד שחבא לידו, מיהו כיון שאם החזירה קיים מצוה של השב תשיבם, חשיב ליה עשה, שאם ציטל עשה שבטומאת כהן, הרי קיים עשה שזכהגביה אצידה, הילכך אי לאו משום דטומאת כהן עשה ול"ת הוא הו"א ידחה, דהשבת אצידה עשה הוא. וכן הא דאמרינן לקמן עשה ול"ת הוא, משום שאע"פ שעדיין לא נתחייב במצות השב תשיבם ואם עובר עליו אינו כעובר על עשה, מ"מ ציטל עשה ול"ת, הילכך בלא קרא נמי לא נזיית ליה, אלא יצטל מ"ע של אציו כדי לקיים עשה ול"ת, ופשיטא שלא ישמע לו. אבל אינו

סוגיית הדף

קח

קובץ

סימן י"ד

הערות

נכון, דכיון שלא חל עליו מצות השב תשיבם, של אביו קודמת, אי לאו קרא עכ"ל. הא קמן דהרמב"ן עמד בחקירה זו, דאף באופן שלא תבטל העשה, מ"מ הל"ת נדחית כדי שתתקיים העשה, ומשו"ה השבת אבידה דוחה ל"ת דטומאה, אף שאם לא יחזיר אין כאן ביטול עשה, דאכתי לא נתחייב בה, כיון שאם יחזירה תתקיים העשה, דחי ל"ת:

ב) וב"ש הרמב"ן בסוף דבריו שאין זה נכון, נראה דלא קאי אלא אסיפא דמילתיה, אהא דפריך בגמ' באמר לו אביו אל תחזיר, פשיטא. ומשום דאין סברא שתהא נדחית מצות כיבוד אב שכבר חלה עליו, מפני השבת אבידה שעדיין לא נתחייב בה. אבל להיפוך, לענין שהדחה השבת אבידה ל"ת דטומאה, שפיר אפשר לומר כסדרת הרמב"ן דהל"ת נדחית מפני קיום העשה. וכן מצוה מלשון הרמב"ן דמ"ש "אין זה נכון" קאי רק אסוף דבריו. וראיה לזה מכלאים בלי"ת, דעדל"ת, אף שאפשר לו לעשות קרן אחת עגולה ולא יתחייב בלי"ת, ומ"מ דחי כדי שתתקיים העשה. וכן מוכח עוד מהא דעדל"ת גבי יבוס, ולא אמרינן אפשר בחליצה, משום דחליצה במקום יבוס לאו מצוה [וכ"א ע"א], וזדאי דכשחולץ אינו מצטל מצוה יבוס, דהא בדידיה חלי רחמנא [רא"ש ע"ב], אלא שלא תתקיים מצוה יבוס, ומשו"ה דחי ל"ת:

ג) אלא דלכאורה קשה מהא דאיתא פ' אלו נערום [כתובות מ' ע"א] אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל, ופירש הרמב"ם בה"ל נערה [פ"ג ה"ה] דהוי אפשר לקיים שניהם, וכן נראה מדברי רש"י שם [ד"ה מי איתיה], והא אי אמרה לא בעינא, אכתי לא תתקיים העשה. ונריך לחלק, דבלי"ת אם לא ילגש בגד של ד' כנפות, אף שאינו עובר, מ"מ חסר תועלת המצוה, וראיה לזה דהא בעידן ריתחא ענשינן עלה [מנחות מ"א ע"א], אבל במצות ולו תהיה לאשה, דהיא מצוה שבין אדם לחבירו, אם היא מוחלת לו ליכא קפידא כלל בזה, כמו במוחל לחבירו חוב ממון שיש לו עליו. (ויע"ק אם לאחר שאמרה לא בעינא ליה חזרה ממחילתה, אם יתחייב לישאנה, או שכבר נפטר לגמרי במחילתה. ועיין בר"ן ס"פ אלו נערום [י"ד ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ולענין] בשם הירושלמי, אמרה אי אפשר, צוררת וחורת [וצוררת]:

ד) ובשו"ת הרשב"א מ"ד סי' ר"פ, ח"ל: שאפילו נשבע שלא ייבס את אשת אחיו, שבעה חלה עליו, שהרי אפשר לו לחלוץ, והיינו דבמקום איסור מצוה ואיסור קדושה אינו מיבס, ואפילו במקום איסור לאו בלבד, ולא אמרינן עשה דוחה ל"ת, כדאיתא פ' כיצד [וכ' ע"ב], ואמרינן טעמא דר"ל דאפשר לקיים שניהם וכו' עכ"ל. ומימה, שהוא נגד מסקנת הגמ' שם, דלא אמרינן אפשר

בחליצה, וטעמא דחייבי לאוין אינן מחיבמות הוא משום גזירה.

ו) נראה בכונת הרשב"א, דפשיטא ליה מסברא דהא דאין שבעה חלה לבטל את המצוה, הוא דוקא בנשבע לבטלה, כגון ללבוש בגד בלא לי"ת, אבל בנשבע שלא לקיים את המצוה, כגון שלא ללבוש כלל בגד המחויב בלי"ת, בכה"ג שבעה חלה, אף שאם ילגש תתקיים מצוה, מ"מ אין זה נשבע לבטל את המצוה. והא דמסקינן לענין עדל"ת דלא מיקרי אפשר לקיים שניהם ע"י חליצה, היינו משום דלענין דחית ל"ת חליץ בקיום המצוה ולא בביטולה, ולענין שבעה חליץ בביטול המצוה. אבל לפי הס"ד דגם לענין עדל"ת חליץ בביטול המצוה, הוי אמרינן דאפשר לקיים ע"י חליצה, ולא דרינן מזה למסקנא אלא לענין עדל"ת, אבל לענין שבעה קיימא סברת הס"ד, דזה מיקרי אפשר, דע"י חליצה אין כאן ביטול מצוה יבוס. (ובתשכ"ז ח"א [סוף] סי' ק' הביא דברי הרשב"א אלו עיי"ש, ודברי התשכ"ז שם בהשגחו על הרשב"א תמוהין מאד).

ז) ו"ל התשכ"ז שם: ואין הנידון דומה לראיה, שאני אומר שזה שמושבע ועומד לא חלה עליו שבעה, ואין כאן לאו כלל שנאמר דבמקום עשה (שא"א) [שאפשר] לקיים שניהם, מוטב וכו', דרחמנא אמר לא תשבע בכה"ג, וי"ת עכ"ל. ונראה שהבין בדברי הרשב"א, שכיון שהשבעה חלה לא אמרינן בזה עדל"ת דשבעה, דאפשר בחליצה, ודברי חיימה הן לפרש כן בכונת הרשב"א:

מכבוד מור חותני הג"ר מאיר אטלס ז"ל

(נפט' י"ב שבט תרפ"ו)

ה) א"תא באו"ם סי' תרנ"ו [בהגה] דאין אדם חייב לבזוז יותר מחומש בנכסיו בשביל קיום מצוה, אבל כדי שלא יעבור על ל"ת, נריך לתת כל ממונו. ויש להסתפק אם יש לפניו עשה ול"ת, ואפשר לקיים שניהם ע"י ביזוז יותר מחומש בנכסיו, כגון שיש לו מנה מחדש, ועל הישן נריך להוציא יותר מחומש בנכסים, מהו הדין. אם נאמר שצריך להוציא יותר מחומש כדי להנצל מאיסור חדש, הלא הצריכה בידו שלא לאכול כלל, דבשביל קיום המצוה אינו חייב להוציא כ"כ. ואם נאמר שלא יאכל כלל, הלא עדל"ת. ואם נאמר שידחה הל"ת, הלא אפשר לו לינצל מהל"ת.

ו) נראה דבכה"ג לא מיקרי אפשר לקיים שניהם, כיון שאין המצוה מחייבתו לזה, ומותר לו לאכול החדש. וראיה לזה מפ"ק דיצמות [ו' ע"א] לענין כיבוד אב, לא בלא דמחמר, דאי לאו קרא הו"א אחי עשה דכיבוד ודחי לאו דמחמר. וקשה, להסבירין^א דליכא לאו דמחמר אלא בזהמחו דוקא ולא בזהמח אחרים, הא אפשר לקיים שניהם, כגון

א עיין פת"ג אשל אברהם סי' רס"ו סק"ה ומח"ש סי' רמ"ו סק"ח.

סימן כח בענין עשה דוחה ל"ת

יומא טבא והלא מפסיד גוף כל המצוות וכמ"ש התוס' להוכיח כיו"ב לענין הברכות, וע"כ מוכח מזה דאי מקיים יש לו גוף המצוה, ואפילו לפי"מ דמטיק רב יוסף גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה לא בא לגרוע עי"ז גוף קיום המצוה אלא דהך תוספת שכר דמצווה הוא מטעם שדואג ומצטער יותר ממי שאינו מצווה כמ"ש התוספות, והך חילוקא איכא גם בין מצווה להמצווה דמי שדואג יותר שכרו הרבה יותר אבל אין בזה גריעותא בגוף קיום המצוה כלל וכו'.

ולפ"ז נראה דס"ל להרמב"ן דמאחר דגם בנשים איכא קיום מצוה דמ"ע שהז"ג שייך בהו גם תורת דחיה לדחות ל"ת משום דלענין דחיה לא בעי כלל עשה חיובית, אלא דכל שמקיים גוף המצוה הרי הקיום דוחה ל"ת, ולפ"ז בכלאים בציצית שייך דחיה אפילו לנשים דהו"ל עשה השוה בכל, ומ"ש הרמב"ן דדמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי כוונתו לעשה כי האי שאינו שוה בכל בעיקר קיומה כמו אי אמרה לא בעינא דליכא אפילו קיום מצוה. ועיין פי' רמב"ן עה"ת (פי' יתרו כ' ה') שכתב וז"ל, מ"ע גדולה ממצות ל"ת כמו שהאבהה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו ולכן אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת, ומפני זה יהיה העונש במצות ל"ת גדול וכו' עכ"ל, ועיין בס' תוספות יוהכ"פ ביומא (דף פ"ו) שתמה ע"ד הרמב"ן אלו מהש"ס דשם ומכמה דוכתי דמבואר דל"ת חמיר מעשה, אכן כבר כתב בספר דברי אמת (בקונטרס ששי) ליישב דבריו היטב יעו"ש, ועכ"פ נראה בעליל מדברי רמב"ן אלו דאפילו במ"ע שאינה חיובית אלא שמקיים גוף המצוה בלבד סגי לענין דחיה.

[ב] ונראה להביא קצת ראיה לזה, דהנה בכ"מ (דף ל"ב) איתא יכול אמר לו אביו הטמא ואל תחזיר אבידה ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חייבים בכבודי, ופריך טעמא דכתב קרא הא לאו הכי הו"א צייתא ליה ואמאי האי עשה והאי ל"ת ועשה ולא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה, איצטריך סד"א הוואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום וכו' הלכך לציית ליה קמ"ל, ובש"מ כתב בשם רבינו מאיר לתמוה דאפילו אי הוי ל"ת גרידא נמי אין כיבוד דוחה אותם דהא אי אמר האב לא בעינא ליכא עשה, ות"י דלא דמי דהתם כי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל לגבי האי מאנס אבל

[א] גרסינן בכתובות (דף מ' ע"א) עלה דמתניתין דהאונס שותה בעציצו נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהי' לאשה וניתה עשה ולידחי ל"ת ומשני כי אמרין עשה דוחה ל"ת כגון מילה בצרעת דאי אפשר לקיומה לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל, וכתב הרמב"ן וז"ל פי' אחר מי איתא לעשה כלל ולא אשכחן עשה דקיל שברשות אדם לבטלו מעיקרא שיהא דוחה ל"ת, דלא גלי לן רחמנא בכי האי עשה, ודמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי, ואי קשיא סדין בציצית דמצי למיפטר נפשיה בטלית של צמר ואפ"ה דחי התם עשה מיהא איתיה אבל עשה דאי בעי ליתא כלל לא דחי זה נ"ל עיקר עכ"ל, ולכאורה הרברים מתמיהין מאד דאם נימא דעשה שאינו שוה בכל לא דחי א"כ כלאים בציצית היכי דחי הא ציצית הו"ל מ"ע שהז"ג לדידן דקיי"ל לילה לאו זמן ציצית והו"ל אינו שוה בכל שאינו בנשים וכמ"ש התוס' ביבמות (דף ה' ע"ב) ד"ה טעמא שהקשו דלהס"ד דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת קרא דכלאים בציצית ל"ל, ותירצו דסד"א כיון דציצית הו"ל אינו שוה בנשים לא לידחי ע"ש, וכ"כ עוד ד"ה ואכתי דמה שאינו נוהג בנשים הו"ל טפי אינו שוה בכל ממה שאינו נוהג אלא בכהנים יעו"ש, ואפילו לדעת ר"ת בתוס' חולין (דף ק"י) ד"ה טלית דכלאים בציצית שרי לגמרי ואפילו בזמן דליכא מצוה אלמא דלא בעי כל תורת דחיה, היינו משום דכיון דשרי במקום מצוה שרי לגמרי וכן מתבאר מדברי הרא"ש בהלכות ציצית ועיין בש"א (סימן ל), אבל אי נימא דעשה שאינו שוה בכל לא דחי א"כ ליכא תורת דחיה לעולם ושוב לא אשתרי, ועוד מדברי הרמב"ן בפ"ק דיבמות נראה דלא קאי בשיטת ר"ת יעו"ש.

ונראה דס"ל לרמב"ן דשאני נשים במ"ע שהז"ג דאע"ג דפטרינהו רחמנא מ"מ אי מקיימי הו"ל עשה גמורה דלא פטרינהו רחמנא אלא מחיוב המצוה בלבד, שהרי דעת ר"ת בקדושין (דף ל"א) דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, והרמב"ן (שם) והר"ן סוף ר"ה הסכימו לדעתו מטעם דשייכי במצוה כיון דנוטלת עליה שכר ע"ש, וה"ט דקיום מצוה יש להם ומשו"ה מברכות דעיקר ברכה ניתקנה על קיום המצוה, וכן נראה קצת ראיה דמה שאין הנשים מצוות לא מיגרע עי"ז גוף המצוה, שהרי התוס' שם כתבו לדמות נשים במ"ע שהז"ג לסומא בכל המצוות, ואם נימא דמי שאינו מצווה אין לו קיום מצוה כלל מאי קאמר רב יוסף מריש הו"א מאן דאמר לי דסומא פטור מן המצוות עבידנא

סוגיית הדף

דברי

סימן כח

יחזקאל

שיט

עבר משום השב תשיכם עד שתבא לידו מיהו כיון שאם החזירה קיים מצות השב תשיכם חשיב ליה עשה שאם בטל עשה שבטומאת כהן הרי קיים עשה של השבת אבידה, הלכך אי לאו משום דטומאת כהן עשה ול"ת הוא ידחה דהשבת אבידה עשה הוא, וכן הא דאקשינן לקמן עשה ול"ת הוא משום שאע"פ שעדיין לא נתחייב במצות השב תשיכם ואם עבר עליו אינו כעובר על עשה מ"מ בטל עשה ול"ת, הלכך בלא קרא נמי לא נצית ליה אלא יבטל מ"ע של אביו כדי שיקיים עשה ול"ת. ופשיטא שלא ישמע לו אבל אינו נכון דכיון שלא חל עליו מצות השב תשיכם של אביו קודמת אי לאו קרא דכולכם חייבים בכבודי וכו' עכ"ל, והמתבאר מדברי הרמב"ן דאפילו עשה שאינה חיובית שאם עבר עלה לא בטל עשה אע"פ חשיבה לדחות ול"ת, ומה שדחה הרמב"ן בסוף דבריו אינו אלא בסוגיא דלקמן לענין לבטל מצות כיבוד מפני עשה דאבידה, וע"ז קאמר דכיון דכבר חל עליו מצות כיבוד תו אין לדחותה משום מצות השבה דליכא עבירה בביטולה, אבל ברישא דמירי שעשה דאבידה דוחה שאר ל"ת ע"ז הסכים הרמב"ן גם למסקנא כמבואר בהדיא בדבריו, ונמצינו למדין מזה דה"ה למ"ע שהז"ג דשייך תורת דחיה אע"פ שאינה עשה חיובית¹²⁷, ואף שיש לחלק ביניהם מ"מ יש סמוכין למ"ש בשיטת הרמב"ן בכתובות הנ"ל ויעו"ש בחי' הר"ן שדחה דבריו מכח קושיא זו, וס"ל דעשה כזו שאינה חיובית אינה דוחה ל"ת ועיין בנימוקי (שם).

[ח] וע"פ דברי הרמב"ן שחידש דעשה דאבידה אע"פ שאינה חיובית כ"ז שלא נטלה ואינו עובר בביטולה מ"מ דוחה ל"ת מצד קיומה ואפ"ה נדחית מפני עשה דכיבוד דקדמה לה ואיכא עבירה בביטולה ושוב ל"ש כאן סברת מאי אולמא, למדתי ליישב קושית הראשונים בהא דפרין אי לכהן בביה"ק שפשיטא דעשה דאבידה אינו דוחה ל"ת ועשה דטומאה הא לאו ועשה דטומאה אינו שוה בכל ואתי עשה דאבידה ודחי לה כמו בכהן מצורע, והוא דאע"פ דבעלמא אתי עשה השוה בכל ודחי לעשה שאינו שוה בכל מ"מ דוקא בעשה חיובית דאיכא עבירה בביטולה ולא בעשה דאבידה שאינה חיובית ודוקא לדחות ל"ת מהני טעמא דקיום מצוה ולא לעשה, וטעמא דמלתא דשאני עשה הדוחה ל"ת מעשה השוה בכל שדוחה לעשה שאינו שוה בכל דעשה דוחה ל"ת לא קעקר מידי, דכיון דהותר לו לעבור הל"ת אין כאן סרך עבירה כלל ומשו"ה סגי בקיום מצוה לכד לדחות ל"ת, משא"כ בעשה הדוחה עשה דע"כ איכא עקירת עשה אחת דמה"ט אין עשה דוחה עשה דמאי אולמא לעקור עשה זו מפני חברתה, ומשו"ה נקטינן דשוא"ת עדיף, ומשו"ה חרית רחמנא דעשה השוה בכל דחמיר דוחה לעשה שאינה שוה בכל דקיל ומוטב

לעקור עשה הקלה מפני חמורה, וא"כ כשעשה הקלה היא חיובית ועשה החמורה אינה חיובית מוטב שתיעקר עשה החמורה דליכא עבירה בביטולה משתיעקר עשה הקלה דאיכא עבירה בביטולה.

[ט] איכרא דיש להקשות לפמ"ש לדעת הרמב"ן דעשה דוחה ל"ת היא מצד קיום המצוה לחוד א"כ מאי קאמר אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה, ופירש"י והרמב"ן בלשון ראשון דמלמדין אותה שתאמר לא בעינא הא זהו לא מהני רק לתקן שלא יעבור בביטול העשה אבל מ"מ קיום מצוה ליכא. אלא דקושיא זו לא עלינו תוסב דבלא"ה תיקשי דהא כ"ז שאומרת בעינא איכא גם עשה חיובית וא"כ מה בכך שאפשר לסלק החיוב דא"כ כלאים בציצית היכי משכחת לה הא אפשר לפשוט טליתו ותו אין כאן חיוב, וכן הא דאמר ביבמות דעשה דיבום לא דחי ל"ת משום דאפשר בחליצה ומסיק דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא ומה בכך דמ"מ הרי בידו שלא לייבם ותו אין כאן חיוב דברעתו תלה רחמנא ועיין בתורי"ד בסוגיין.

ונראה בטעם הדבר משום דמצות ולו תהי' לאשה הוא חיוב נשואין כמו שנתחייב לשלם לה קנס וזהו עיקר מצותו דוגמת פריעת בע"ח, ולפ"ז הא דתלה רחמנא בדעתה הוא מטעם דיכולה למחול חיוב נשואין כמו שיכולה למחול חיוב הקנס, ומשו"ה שפיר פירש"י והרמב"ן דמלמדין אותה לומר איני רוצה ר"ל שתמחול ושוב אין עליו חיוב דהוי כמו קיום המצוה כמו בבע"ח דמחילה חשיב כפרעון¹²⁸, וכן מבואר בתשובת רדב"ז (ח"ד סי' צ"ט) דהנשבע לפרוע חוב לחבירו ביום פלוני חייב לפרוע או להשתדל שהמלוה יאמר לו הריני כאלו התקבלתי דהו"ל כמו פרעון ומקיים מצותו יעו"ש, וזה נראה בכוננת תוספות בסוגיין ד"ה נתי בסה"ד וז"ל ומשני דלא חשיב עשה ומ"מ איצטריך קרא דאי לאו קרא הוה חשבינן ליה דלא אפשר לקיים שניהם וחשיב עשה, דעיקר מצוה היא לישא כדאמרינן ביבמות דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא עכ"ל, ודבריהם נראין סתומים במה שכתבו לדמות לחליצה במקום יבום, ולפמ"ש א"ש דאי אמרה לא בעינא הויא נמי קיום מצוה אע"פ שאין זה עיקר מצוה לגבי נשואין מ"מ ילפינן מקרא דבכה"ג מיקרי אפשר לקיים שניהם, וכן מתבאר מדברי הרמב"ם (פ"ג מנערה) וז"ל ולמה לא יבא עשה וידחה ל"ת שהרי אפשר שלא תרצה ונמצא עשה ול"ת קיימין ע"כ, אלמא דחשיב קיום מצוה משום דמחלה.

[י] אמנם מ"ש התו"י בסוגיין להקשות מכיבוד אב דל"ל קרא דלא דחי ל"ת תיפוק ליה דאי אמר לא בעינא ליכא עשה. ות"י דמיד כשצוה אב איכא עשה לקיים

בדאית ליה ממניו משום דר"ל נמי יש לפרש כן דמשום מיגו הוא דפטור ובדאית ליה ממניו לא מהני גס סברת מיגו ודלא כמו שהבין רב"י בדבריו דמייירי היכא דל"ש מיגו, שאם נאמר דר"י מייירי היכא דל"ש מיגו ומוקי לה להגמ' דמנחות דילוף מקרא ומשום מיגו היכא דאית ליה ממניו אס כן למח לא הביא רי"ז גס לדינא דהגמרא. (ול"ש בהרי"ף אס יש לתקן דהגמרא לא מייירי אלא בדאיכא תכלת והוא לא הביא אלא מה שזכר בזמן הזה דליכא תכלת).

ור"פ"ז הערני בחור אחד שר"ל ג"כ לאידך גיסא שהתוס' והרמב"ן לא ס"ל כשי"ב רב"י ומה שלא תירטו כתירון הרשב"א דמייירי בדלית ליה ממניו היינו משום דס"ל דהגמ' במנחות על כרחך בדאית ליה ממניו מייירי דאל"כ אי"ל לסברת מיגו ולקרא דנמר ופשתים ודלא כרב"י ועל כן מוקמי נמי להגמ' דידן דילוף מנמר ופשתים דאפילו נמר לפשתים ופשתים נמר בדאית ליה ממניו ומשום מיגו.

השמטה בענין אפשר לקיים שניהם

(א) ועוד מראה דכל עיקר מה שביארתי סברת רב"י צסי' יא עפ"י הגמ' במנחות דף ו'. דהכלת דהוי כלאים צניית הוא מנחתו בכך ור"ע דלא ילפינן מזה לאפשר לקיים שניהם אין זה נכון והנה בזה דאי אמריה לא צנינא מי איתיה לעשה כלל משמע מהתוס' והתו"י בכחוצות מ. שבעטעם משום דהו"ל כאפשר לקיים שניהם ומשוי"ב הוא דלא דמי למילה בצרעת מדכתבו שם בסוד"ה נתיי דאי לאו קרא דולו תהיה לאשה הוב השבין ליה דלא אפשר לקיים שניהם ומשמע דקרא אשמועינן דמשום סברת אי אמריה לא צנינא השבין ליה אפשר לקיים שניהם וכ"מ שם בחוד"ה כגון שהקשו דכלאים צניית הו"ל אפשר לקיים שניהם בטלית של נמר ומאי שיאטיב דכך קושיא בכחוצות ולא במקומה במנחות אפי"כ משום שהפירוש בהגמ' שם הוא דלא דמי לכלאים צניית דהתם אי אפשר

לקיים שניהם ומשוי"ב הקו' דהא אפשר בטלית של נמר וכ"מ מהתו"י שם דנכפריס דלא גרסי התם כלאים צניית היינו משום דכלאים אינו פשוט כל כך דאי אפשר לקיים שניהם ומוכח שמפרש דסברת הגמ' מהך טעמא הוא וכן מוכח מהרמב"ם פ"ג מהל' נערה בתולה ה"י ה' דה"ע משום דאפשר לקיים שניהם (והנה אס נאמר דסברת אפשר לקיים שניהם היא משום דלא ילפינן לאו מנחתו בכך ממנחתו בכך וא"כ בכחוצות נמי בזה דלא דמי למילה בצרעת וכלאים צניית נמי לריך לפרש דולו תהיה לאשה מיקרי לאו מנחתו בכך ואין א סברת כלל דהא אי אמריה לא צנינא אפי"כ שיפטר מן העשה מ"מ קיום המילה ליכא וכיון דקיום המילה לא שייכא אלא ע"י ציטול הל"ת ה"ז מנחתו בכך אפי"כ דהא דלא ילפינן אפשר לקיים שניהם דלא דמי למילה בצרעת וכלאים צניית לאו משום דלאו מנחתו בכך היא אלא סברת בעלמא היא דכיון דמילה בצרעת וכלאים צניית אי אפשר בחינוך זה ובטלית זו שלא נבעל המ"ע אס לא נבעל הל"ת לא מלינן למילף מינה מילתא דאפשר שלא לעבור ולבעל את המ"ע ולא לבעל גס את הל"ת וכיון דליכא ילפותא משוי"ב כתב רב"י דאפילו אינו מוצא ממניו אין העשה דוחה הל"ת.

ואע"ג דלכאורה אכתי קשה מה שייך אפשר לקיים שניהם באמריה לא צנינא כיון דצנינא לא יקיים את העשה דולו תהיה לאשה אלא שלא יעבור עליה אבל מראה שזה חלוי בפלוגתא דהרמב"ן והר"ן צצ"מ דף ל' בעשה דוחה ל"ת שהרמב"ן והרשב"א כתבו שם דאפי"כ שקודם הגב"ה המליאה ליכא חיוב מנחת השב חשיבם ולא יעבור על העשה אס לא יגביהו מ"מ מליא דתיא לל"ת דלא טעמא למחיס כיון שאס בחזירה קיים מנחת השב חשיבם אבל הר"ן כתב שם על הרמב"ן שדבריו רחוקים מאד ומשמע דס"ל דלא חשיבא עשה לדחות אלא כשיש חיוב עשה שאס לא יעשה יעבור עליה ציטול מ"ע ולהר"ן כנ"ל אין העשה דוחה אלא משום שאס לא דחיה את הל"ת הרי יהי לריך לעבור על העשה ולבעל וא"כ יהיה מאי דולו תהיה לאשה מיקרי אפשר לקיים שניהם שזה

לקמן, ולפי"ז י"ל דאיברא דלא נהילפתא קמייירי דהא קרא כתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו אלא דהגמ' אמרה דקרא אשמועינן דהכא נמי שייכא הסברא הפשוטה שאין לריך לדחיה כשאפשר צלל דחיה וכפירש"י שחלמדין אותה לומר איני רואה והגמ' ציירה סברת החילוק בין זה לכלאים צניית כי היכי דלא ניגמר מהכא צכל דוכתא דלא דחי כמו שכתבו התוס'.

(1) ולפי פירוש זה הנה משמע מהגמ' דטעמא דאפשר לקיים שניהם הוא משום שלא דמי למילה בצרעת וליכא ילפותא וכסברת רב"י (אלא דנראה דהא דאי לאו קרא הוה השבין ליה דלא אפשר לקיים שניהם כמו בתל"תה צמקוס יצום היינו דהויא דכיון דנאמרה לא צנינא ליכא קיום מנחה מנח אלא שלא עבר לא מיקרי אפשר לקיים שניהם וקמ"ל קרא דכל שלא עבר נמי מיקרי אפשר לקיים שניהם, ועיין מה שכתבתי

סוגיית הדף

סימן ג

חידושי

יבמות

רבי ראובן

טו

נמי מיקרי קיום מה שאפשר לו שלא ינטרף לעבור על העשה ולא ידחה את הלידה אבל לשי' הרמב"ן והרשב"א דמה שאפשר לו לקיים נמי דוחה איברא דאין זו סברה לומר דמשום אי אמרה לא צעניא מיקרי אפשר לקיים שניהם.

ומ"ב אפילו לשיטת הר"ן הנה ודאי אפי"ג דס"ל דקיום העשה לחוד לא דחי אם לא עבר על העשה צדעולא מ"מ המלוא עשה דדחי בלי"ת היינו נמי מה שמקיים העשה בקום ועשה, ועשה שכל קיומה אינה אלא מה שלא יעבור על העשה לא דחי ללי"ת וא"כ אם קיום העשה דולו חביה לאשה לא משכחה לה בלא צדעולא בלי"ת ל"ש למיקרי לאו מלתו נכך ומכא כ"ל.

ג) ובהך פלוגתא של הרמב"ן והר"ן צ"מ ל. נראה דפליגי הרישב"א והר"ן בכתובות מ. דכנה הראשונים שצ"א צע"מ שם מפרשו בכה דאי אמרה לא צעניא מי איחא לעשה כלל זכו משום דעשה דקולא שצדעולא האדם לצעולא לא אלימא למויף דדחיה ל"ת ולא בהחום' והרמב"ם שמפרשים משום אפשר לקיים שניהם (ועיין בחכ"ל סי' מא) והראשונים לשיטתם הקשו ג"כ מסד"ן צ"ל דאי צע"מ פטר נפשיה בעליה של אמר וחירן הר"ן דמשום עליה של אמר ל"ש קולא צדעולא דעשה כרי איכא בעליה של אמר כמו בעליה של פשתן אלא דדחיה ל"ת ליכא צה ואיחא קולא צדעולא אבל הרישב"א הקשה ג"כ מהא דאי צע"מ פטר נפשיה בעליה שאינה צה צ"ל דאי צה ל"ש חירו' של הר"ן וחירן הרישב"א לפי הגירסא הנכונה שצע"מ דחתם איחיה לעשה מיהא אלא שהוא פטר עלמו בעליה שאינה צה צ"ל וכי עבד הכא מיעגש כדאמרינן החם צדעולא דרב קעניא אבל בכה כי אמרה לא צעניא עקרתיה לעשה לגמרי דליחיה לעשה בעולם עכ"ל ונראה ביאורו עפ"י שי' הרמב"ן צ"מ ל. דלא צע"מ חיוב עשה ושיעבור על צדעולא לדחות בלי"ת אלא דצמה שיקיים מלוא עשה אם יעשה סגי לדחות בלי"ת וא"כ כך קולא דאמרינן שאם צידה לעקרו אינה דוחה נמי לא שייכא אלא אם הקולא היה גם בקיום העשה וכגון דאי אמרה לא צעניא דעקרתיה לעשה לגמרי שאפילו אם ישאנה לא יחיה בזה קיום מלוא כלל ואפילו צע"מ ריחחא לא מיעגש על צדעולא משא"כ צמאי דמני למיפטר נפשיה בעליה שאינה צה צ"ל שא"י עקירה אלא בחיוב המלוא שלא יקרא עובר ומצטל את המלוא אבל קיום המלוא אכתי שייכא שברי ויכול ללבוש עליה צה צ"ל ולקיים המלוא ומכ"ע צע"מ ריחחא מיעגש כדאמרינן דמעשה דרב קעניא וא"כ בקיום המלוא שזכו הדוחה לבל"ת ליכא קולא

כלל וכן משמע בברא"ה שם שחירן דכתיב נמי דאפשר לו למיפטר נפשיה צמדי אחריתי כגון עליה של אמר מ"מ לעולם איחיה לעשה דכה אי צע"מ לביש עליה של פשתן לא סגי' ליה דהשתא איחיה לעשה אבל בכה ה' ליחא למלוא כלל דאוסחלקא לגמרי כי אמרה לא צעניא וכ"י וביינו דאפילו אי פשיט בעליה של פשתן אכתי לא עקר לד"ן קיום המלוא דכה אי צע"מ לביש לה בעליה של פשתן ולא נעקר לד"ן דקיום מלוא מיינה אבל כל זה הוא כשיטת הרמב"ן צ"מ שכל שיכול לקיים המלוא מיקרי מלוא עשה לדחות ל"ת אבל הר"ן בכתובות שלא חירן כחירון הרישב"א והרא"ה לשיטתו אזיל דס"ל צ"מ שאינו דוחה את בלי"ת אלא חיוב העשה היינו מה שיעבור עליה אם לא יקיימנה וצ"ה לכאורה שפיר הו"א קולא מאי דאי פטר נפשיה בעליה שאינה צה צ"ל דאי לא יעבור על צדעולא מ"ע אלא דכהא דאי צע"מ פטר נפשיה בעליה של אמר חירן שפיר שאין זו עקירה אפילו בחיוב המלוא שברי גם היא חייבת כמו עליה של פשתן.

(ודא דהר"ן לא האקשה לו מהא דאי צע"מ פטר נפשיה בעליה שאינה צה צ"ל היינו משום דלא שייך לומר דהעשה קולא צמה שצדעולא האדם לצעולא אלא כשישנה להכבד המחייבת להעשה ומ"מ מיפטר מהעשה וכגון באונם שסבב החיוב הוא מה שאנסה ומ"מ אי אמרה לא צעניא בעלוב העשה אבל צ"ל דאי צה סבב החיוב אינה אלא מה שלצ"ש עליה צה צ"ל ואם ילצ"ש עליה שאינה צה צ"ל הרי לא חביה שום סיבה לחיוב העשה ולא מיקרי זה קולא צדעולא וכמו דלא מיקרי קולא צדעולא מה שהיה צידו שלא לאנסה ולא היה חיוב צדעולא.

ולכאורה היינו סברה הת"י בכתובות מ. שהקשו דצבצוד אב נמי אי אמר האב לא צעניא מי איחא לעשה כלל וחירו' דחתם מיד כשזכר האב מחויב לעשות מלואו וכוחם ג"כ כ"ל דצבצוד אב כל סבת החיוב אינה אלא מה שזכה האב וי"ל דכתיב האי גוונא אין זה קולא צדעולא עשה דצבצוד אב מה שהיה ציד האב לעשות שלא לגרום כלל לסבת החיוב. ולכאורה היינו כהסברה שכתבתי אליה דהר"ן אבל מהחום' יצאים הגדפם על הכד שם שכתבתי לעיל מוכח שהתו"י מפרשו הטעם בצמ"י משום אפשר לקיים שניהם ולא משום דהעשה קולא אלא שגם בצדעה אפשר לקיים שניהם נמי איכא כי כך סברה דלא מיקרי אפשר לקיים שניהם אלא כשישנה לסבת המחייבת המלוא לפנינו ומ"מ הוא יכול לקיים שניהם אבל מה שיכול האב לעשות שלא חביה כלל הכבד המחייבת לא מיקרי אפשר לקיים שניהם. ולפי"ז נמי

מדאורייתא וכו' עכ"ל. נראה דאין מזה שום ראייה דכלל דר"ל הוא דין דרבנן, ואדרבה גם אם מוכח דר"ל מדאורייתא קאמר, דהא לא כתבו ההיתר אלא מלד דבסדין צליית לגמרי הוה, ומשמע כר"ת הנ"ל, ומשום מיגו היתירו מדאורייתא אכל בלא"ה לא. ע"ש. ומשמע מזה כפשוטו הדברים, וכהבנת הפלתי, דכלל דר"ל הוא דין דאורייתא. ודוק.

וע"ע משי"כ בסמוך.

בגדר עשה דוחה ל"ת

א) האחרונים חקרו בגדר עדלית אם מעלת הקיום דוחה לית או מניעת ביטול מ"ע, כדי שלא יעבור על העשה, דוחה הלית, ועי' בקובץ הערות (י"ד) שהביא דברי הרמב"ן ב"מ (ל' ע"א) דבאצידה בבית הקברות, אע"פ שאם לא יחזירנה לא ביטל מ"ע, כיון שאם יחזיר יקיים מ"ע דוחה לית דטומאת כהן. והר"ן שם חולק ופליגי בזה אם סגי בקיום מ"ע לדחות או רק באופן שמבטל אם לא עבר על לית. ועי' רע"א או"ח י"א.

וברמב"ם (לי"ת פ"ג הי"ט) נשים ועבדים שרלו להתעטף צליית מתעטפים בלא ברכה וכו', והראב"ד כתב דוקא צליית שאין בה כלאים, וכתב הכ"מ פשוט הוא ולא הולך רבינו לכותבו. והיינו דס"ל דלא סגי בזה שמתקיים מצוה, כיון דאם לא יעשו לי"ת אינם עוברים, אין עדלית.

ובסוגיין דאי אמרה לא צענא מי איתיה לעשה כלל, ופרש"י דמלמדיו אותה לומר שאינו רואה, ומשמע דלא סגי בזה שעיי"ן שרואה מתקיים מ"ע וכן משמע ברמב"ם (נע"ב פ"ג הי"א), ובתד"ה ית"י ברה"ד, אי"נ י"ל דהכי פריך ית"י עשה וכדחי לית, וכ"ת שאני הכא דגלי קרא, אי"כ נגמור מהכא בכל דוכתא דלא דחי, ומשני דלא חשיב עשה ומ"מ אינטריך קרא, דאי לאו קרא הוה חשיבין ליה דלא אפשר לקיים שניהם וחשיב עשה, דעיקר מצוה היא לישא, כי היכי דאמרינן בפ"ב דיבמות דחליה במקום יבוס לאו מצוה היא, עכ"ל. ומשמע דלחוס מסברה סגי בקיום לדחות, אלא דמגזי"כ ילפינן דהיכי אפשר לבטל עיי"ן לא צענא אינו דוחה, דהוה קולא בעשה. ועי' בתוס' רי"ד דמשמע דזה קושייתו, וכתבאר לעיל.

ב) ונראה בהכרעת הענין צדעת רש"י והרמב"ם, דהעיקר הוא ד' ג', דלא מעלת הקיום ולא מניעת ביטול מצוה הם הגורמים לכח דחיה, אלא חסרון קיום מצוה, באופן שעיי"ן יחסר לו מצוה, בכה"ג ניתן לדחות לית, ולפ"י אתי שפיר משי"כ רש"י גם אם נימא ככ"מ ברמב"ם וראב"ד דבנשים לא נדחה לית דכלאים בשביל קיום מ"ע דלי"ת, כיון דאם לא יקיימו אין להם חסרון בקיום. וכן אין זה סותר משי"כ הרמב"ן, דשפיר י"ל דלגבי השבת אצידה עדלית גם אם אינו עובר אם לא יחזיר, אכל מ"ע הא חסר לו קיום המצוה דשמא עיי"ן האצידה לא תוחזר לבעלים, ולא משום דמעלת קיום מצוה דוחה, אלא כדי שלא יחסר קיום מצוה. ולפ"י ל"ק מחלילה במקום יבוס, דהתם שפיר חסר הקיום. וכאן ס"ל לרש"י דלי"ה חסרון, כסדרת תוס' רי"ד דעיקר המצוה להפיק דעתה.

ומיהו שיטת הר"ן דרק ביטול דוחה. והתוס' ותוס' רי"ד משמע דסגי במעלת הקיום לדחות. ולי"ע על הר"ן מסוגיא דיבמות, דלכא"ו מוכח דגם בדליכא עבירה עדלית. מיהו י"ל דהיכא דחלה המצוה מודה הר"ן דחסרון קיומה דוחה ורק באופן שעדיין אינו מליאה, בזה חולק על הרמב"ן.

ג) והנה התוס' הקשו בד"ה כגון, דאפשר לקיים מצוה לי"ת בצגד למר, ותירלו דאין זה חשיב אפשר, ועי' משנ"ת לעיל בענין עדלית באפשר לקיים שניהם.

ונראה לבאר טפי בביאור יסוד דר"ל, דאין היסוד דאתה יכול לקיים שניהם מלד דעדלית נאמר רק באופן ד' א' ס' הוא עיי"ן מ"ע לעבור על לית, כיון דבע"כ ל"ת לעבור על אחד מהם, אלא דיסודו הוא דנאמר עדלית באופן שהעשה מ' א' ס' לעבור על לית, ובאופן דאפשר לקיים שניהם אין העשה מצוה לעבור דהא אפשר לקיים גם בהיתר. וצליית הרי באופן שהוא לבוש בגד פשתים, המצוה מצוה להטיל לי"ת, וזה אי"א לקיים בלי לעבור על הלית. ומ"מ נראה דבעינן נמי למשנ"ת לעיל בשיטת התוס', דלדידהו הא איכא דין דקולא בעשה אם אפשר לעשות שלא יהא מצוה לעבור, ועיי"ן ל"ל דאינו חשיב אפשר כשנ"ת.

ד) ובזה נראה ליישב קושיית השא"ג"א (כ"ט) שהקשה כי"ד מותר לכהן גדול לעבוד כל יום, הא עיי"ן הוא לובש כלאים באופן שאין עליו חיוב, ומזה דחה שיטת הרמב"ן דס"ל דבגדי כהונה מותרים מטעם עדלית, וכתב דהותרה, ובבית הלוי (ח"א ס"י) כתב עיי"ן דקיום מצוה דוחה. ולכא"ו ל"ע דהא הוכחנו בשיטת הרמב"ם לפי הכס"מ, וכן להראב"ד, דבנשים לא אמרינן עדלית כדי שתתקיים מצוה לי"ת.

ולפמ"שנ"ת אחי שפיר, דבאמת אין מעלת הקיום דוחה, ומ"מ גם לא צענן ביטול מצוה שדחה, אלא דבאופן שהמצוה מצוה לעשות דבר הנאסר צליית, כה"ג איכא דחיה, וכיון דכה"ג שבווד מצוה ללבוש בגדי כהונה, שפיר יש לו דין עדלית, ואינו חייב להמנע מלעבוד, וכמו כל אדם שיכול ללבוש בגד פשתים, דעיי"ן מצוה להטיל לי"ת בכלאים.

ו) לפ"י ל"ק על הרמ"א (שפ"ב) שכתב דהיכי דיס לו בן למול ובה אחר ומלו דחייב לו י' זהובים, ופירש הש"ך (סק"ד) דמתבטל מהאב מצוהו, ומ"מ מצוהו שבת (קל"ג ע"א) דאם יש אחר אין מצוה האב דוחה איסור קליטת ברת, דמוכח דכ"ז שפירק המצוה לא תבטל אין עדלית. ובתב"ש הוכיח מזה נגד הש"ך דמצוה דוקא על האב, ובבית הלוי ר"ל דאפשר עיי"ן אחר עיי"ן שליחות, וחידש דמהני שליחות לזה.

ז) לפ"י נראה, די"ל דכל היכא דתתקיים המצוה עיי"ן אחר ליכא דחיה לזה שהוא יוכה בקיום מצוה, גם במצוה דיליה, וכיו"צ בהשבת אצידה אם ידוע שאחר יקיים המצוה אם הוא לא ישיב, דכל כי האי דליכא חסרון בקיום מצוה, ליכא דחיה.